NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-8]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

09.00.00-FALSAFA
journal.namdu.uz
PHILOSOPHICAL

YOSHLAR MA'NAVIYATINI SHAKLLANTIRISHDA FALSAFIY BILIMLARNING O'RNI

Baratova Maxbuba Mubinjanovna
Falsafa fanlari nomzodi, O'zbekiston Davlat Jahon tillari universiteti
Ijtimoiy fanlar kafedrasi dotsenti,
E-mail: makhbubabaratova66@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada, yoshlar ma'naviyatini shakllantirishda falsafiy bilimlarning o'rni haqida fikr va mulohazalar yuritiladi. Globallashuv, raqamli transformatsiya va ijtimoiy-madaniy paradigmalar o'zgarayotgan zamonaviy davrda yosh avlodning ma'naviy va intellektual rivojlanishi jamiyat taraqqiyotini belgilovchi eng muhim omil hisoblanadi. Ontologiya, epistemologiya, aksiologiya va ekzistensial izlanishlar kesishmasini o'rganish orqali falsafiy ta'limning mustaqil fikrlash, mafkuraviy immunitet va fuqarolik mas'uliyatini yuksaltirishdagi muhim mexanizm ekanligi ko'rsatib berilgan.*

Kalit so'zlar: *yoshlar ma'naviyati, falsafiy bilimlar, ratsional dunyoqarash, mafkuraviy immunitet, globallashuv, milliy va umuminsoniy qadriyatlar.*

РОЛЬ ФИЛОСОФСКИХ ЗНАНИЙ В ФОРМИРОВАНИИ ДУХОВНОСТИ МОЛОДЕЖИ

Аннотация: *В данной статье рассматривается роль философских знаний в формировании духовности молодежи. В современную эпоху глобализации, цифровой трансформации и меняющихся социокультурных парадигм духовное и интеллектуальное развитие молодого поколения является важнейшим фактором, определяющим развитие общества. Изучение взаимосвязи онтологии, эпистемологии, аксиологии и экзистенциальных исследований показывает, что философское образование является важным механизмом повышения самостоятельности мышления, идеологической невосприимчивости и гражданской ответственности.*

Ключевые слова: *духовность молодежи, философские знания, рациональное мировоззрение, идеологическая невосприимчивость, глобализация, национальные и универсальные ценности.*

THE ROLE OF PHILOSOPHICAL KNOWLEDGE IN SHAPING THE SPIRITUALITY OF YOUNG PEOPLE

Abstract: *This article discusses the role of philosophical knowledge in shaping the spirituality of young people. In the modern era—characterized by globalization, digital transformation, and shifting socio-cultural paradigms—the spiritual and intellectual development of the younger generation is a crucial factor determining societal progress. By examining the intersection of ontology, epistemology, axiology, and existential inquiry, the article demonstrates that philosophical education serves as a vital mechanism for fostering independent thinking, ideological immunity, and civic responsibility.*

Keywords: *youth spirituality, philosophical knowledge, rational worldview, ideological immunity, globalization, national and universal values.*

Kirish. Bugungi kunda jahon ta'lim makonida kechayotgan integratsiya jarayonlari talabalarning mafkuraviy kompetentligini yuksaltirish, bozor iqtisodiyoti talablariga javob bera oladigan raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlash metodikasini tubdan yangilashni taqozo etmoqda. Zamonaviy pedagogik tizimlar va o'qitish modellari texnologik taraqqiyot natijalari bilan uyg'unlashgan holda, ta'lim jarayoniga interfaol dasturlar va innovatsion yondashuvlarni keng joriy etishga tayanmoqda.

Xalqaro miqyosda oliy ta'lim tizimining bosh maqsadi yoshlarni kasbiy ijtimoiylashtirish bilan birga, ularda ma'naviy-axloqiy barqarorlik va mafkuraviy immunitetni shakllantirishdan iboratdir. AQSh, Germaniya, Fransiya, Xitoy, Janubiy Koreya va Rossiya kabi yetakchi davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, talabalar tafakkurini o'stirish va ularning yashirin qobiliyatlarini yuzaga chiqarishda muammoli hamda modulli o'qitish, aralash ta'lim, mahorat darslari, vebinarlar hamda virtual ta'lim texnologiyalari hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ushbu omillar yosh avlodni global g'oyaviy tahdidlardan himoya qilishning pedagogik asosi bo'lib xizmat qilmoqda.

Globallashuv sharoitida turli yot g'oyalar va mafkuraviy poligonlar kurashi faollashgan bir davrda har bir shaxs voqelikka nisbatan mustaqil va mustahkam dunyoqarashiga ega bo'lishi shart. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti

Shavkat Mirziyoyev ta’kidlaganidek, agar jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo‘lsa, uning joni va ruhi ma’naviyatdir. Yangi O‘zbekistonni barpo etishda bozor tamoyillariga asoslangan kuchli iqtisodiyot bilan bir qatorda, ajdodlarimizning boy merosi va milliy qadriyatlarga asoslangan kuchli ma’naviyat asosiy ustun hisoblanadi.

Ushbu konseptual yondashuv milliy va umuminsoniy qadriyatlar mutanosibligini ta’minlashning bosh mezoni sanaladi. Shu nuqtayi nazardan, ijtimoiy-pedagogik jarayonlarning asosini tashkil etuvchi uchta tayanch tushunchaning mazmun-mohiyatini aniqlashtirib olish o‘rinlidir. Birinchidan, mafkura muayyan ijtimoiy guruh, millat yoki davlatning maqsad-muddaolari, hayotiy manfaatlari va istiqbol rejalari ifodalangan tizimli qarashlar majmui bo‘lib, u jamiyatni jipslashtiruvchi kuch vazifasini o‘taydi.

Belgilangan strategik maqsadlarga erishish oliy ta’lim tizimida dars mashg‘ulotlarini an’anaviy qoliplardan voz kechgan holda, ilg‘or pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etishni talab qiladi. Bugungi kun o‘qituvchisi va ta’lim muassasasi rahbari eski andozalardan butunlay voz kechishi, ta’limning bozor iqtisodiyoti talablariga moslashuvchanligini ta’minlashi shart. Islohotlar natijasida mamlakatimiz iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan jadal rivojlanmoqda, biroq kelgusi taraqqiyot jahon ta’lim amaliyotidagi yangi fan yutuqlaridan keng foydalanishni taqozo etadi. Zero, zamonaviy texnologiyalar ta’lim oluvchilarning intellektual, ijodiy va axloqiy kamolotining zaruriy shartidir. Jahon ta’lim amaliyoti va mamlakatimizda o‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, ta’lim tizimidagi eng og‘riqli nuqta - talabalarning nazariy bilimlarni amaliyotda qo‘llay olmasligi hamda murakkab hayotiy vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilishga qiynalishidir.

Ushbu muammoni bartaraf etish hamda talabalarda mafkuraviy immunitetni mustahkamlashda dars va ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar jarayonida to‘rtta asosiy pedagogik texnologiyadan foydalanish yuqori samara beradi. Bular: katta hajmdagi ma’lumotlar oqimi bilan ishlash va argumentlangan tahlil ko‘nikmasini hosil qiluvchi axborot-rivojlantiruvchi texnologiyalar, talabalarni mustaqil va tanqidiy fikrlashga o‘rgatuvchi muammoli ta’lim texnologiyalari, kasbiy ko‘nikmalarni bevosita amaliy faoliyat orqali o‘zlashtirishga qaratilgan faoliyat texnologiyalari hamda ta’lim oluvchining individual qobiliyatlarini va ijtimoiy-ma’naviy faolligini shakllantiruvchi shaxsga yo‘naltirilgan texnologiyalardir. Zamonaviy axborot va kompyuter texnologiyalari ushbu pedagogik yondashuvlarning ta’sir kuchini bir necha barobarga oshirib, ta’lim tizimini avtoritar metodlardan voz kechib, shaxs manfaatlariga xizmat qiluvchi insonparvarlik pedagogikasiga o‘tishiga xizmat qiladi.

Bunday ko‘p qirrali ma’naviyatni shakllantirishga faqat passiv sotsializatsiya yoki madaniy kodlarni mexanik ravishda o‘zlashtirish orqali erishib bo‘lmaydi. Bu jarayon maqsadli va ichki darajada chuqur anglangan kognitiv faoliyatni talab qiladi. Falsafiy bilimlar ushbu konseptual o‘zgarishlar uchun zarur bo‘lgan tizimli asosni taqdim etadi. Borliq, bilish va qadriyatlar haqidagi tizimli fan sifatida falsafa yoshlarga intellektual mo‘ljal beradi, ularning tashqi axborotni shunchaki qabul qilishdan avtonom axloqiy va ekzistensial o‘z-o‘zini belgilash darajasiga o‘tishini ta’minlaydi.

O‘smirlik davridan yetuklikka o‘tish bosqichi mohiyatan o‘zlikni anglash, izchillik va voqelikning tarkibiy mohiyatini tushunishga intilish davridir. Mustahkam falsafiy poydevor bo‘lmasa, bu intilish ko‘pincha ekzistensial tarqoqlikka, kognitiv dissonansga yoki yuzaki va iste’molchilik qadriyatlarini tanqidiy tahlilsiz qabul qilishga olib keladi. Falsafiy bilimlar inson tajribasini g‘oyalar tarixining keng kontekstiga joylashtirish orqali mukammal dunyoqarash me’mori vazifasini o‘taydi.

Falsafaning ontologik va epistemologik jihatlarini o‘rganish orqali yoshlar dunyoni betartib voqealar ketma-ketligi sifatida emas, balki o‘zaro bog‘langan va qonuniyatlarga asoslangan tizim sifatida ko‘rishni o‘rganadilar. Tarixiy va zamonaviy falsafiy paradigmalarni tadqiq etish yoshlarning kognitiv ufqlarini kengaytiradi, ularni mahalliy ijtimoiy va shaxsiy muammolarga universal prizma orqali qarashga undaydi. Ushbu yaxlit yondashuv intellektual cheklanganlikning oldini oladi hamda shaxsiy hayotda ham, ijtimoiy faoliyatda ham uyg‘unlik, tizimli chuqurlik va uzoq muddatli oqibatlarni ko‘ra bilish qobiliyatini shakllantiradi.

Zamonaviy jamiyatda falsafiy bilimlarning eng muhim funksiyalaridan biri bu dialektik fikrlash va qat’iy intellektual tanqid madaniyatini tarbiyalashdir. Bugungi axborot ekotizimi yoshlarni doimiy ravishda manipulyativ media oqimlari, siyosiy tashviqotlar va buzg‘unchi mafkuraviy tendensiyalarga duchor qilmoqda. Falsafa mantiq, konseptual tahlil va Sokrat metodini qo‘llash orqali insonlarni murakkab argumentlarni qismlarga ajratishga, mantiqiy xatolarni aniqlashga va yashirin mafkuraviy maqsadlarni ochib berishga o‘rgatadi.

Ushbu kognitiv salohiyat zamonaviy ijtimoiy faylasuflar tomonidan “mafkuraviy immunitet” deb ta’riflangan xususiyatni yuzaga keltiradi. Mukammal falsafiy tayyorgarlikka ega bo‘lgan yoshlar axborotni shunchaki yutib yubormaydilar; ular ma’lumotlarning tub mohiyati va axloqiy asoslarini shubha ostiga olib, ob’ektiv tahlil qiladilar. Bunday tahliliy barqarorlik ularni radikalizm, ekstremizm va populistik ritorika ta’siridan himoya qiladi. Binobarin, ularning ma’naviy e’tiqodlari tashqi psixologik manipulyatsiyalar natijasi emas, balki haqiqiy, chuqur o‘ylangan va barqaror qadriyatga aylanadi.

Qadriyatlar haqidagi falsafiy ta’limot - aksiologiya ma’naviy tarbiyaning o‘zagini tashkil etadi. Zamonaviy yoshlar duch kelayotgan axloqiy manzara o‘ta plyuralistik va ko‘pincha qarama-qarshiliklarga boy. Falsafa bu murakkablikni

qat’iy dogmalarni majburlab tiqishtirish orqali emas, balki yoshlarni adolat, fazilat, burch, inson qadr-qimmati va umumiy farovonlik kabi tushunchalarni oqilona tadqiq qilishga jalb etish orqali hal qiladi.

Aristotel va Abu Nasr Forobiyning fazilatlar axloqidan tortib, Immanuel Kantning deontologik tamoyillari va zamonaviy gumanitar axloqgacha bo‘lgan klassik axloqiy tizimlarni o‘rganish orqali yoshlar axloq shunchaki sun’iy cheklovlar to‘plami emas, balki inson baxt-saodati va ijtimoiy jipslik uchun ratsional zaruriyat ekanini anglab yetadilar. Yoshlar ushbu aksiologik tamoyillarni o‘zlashtirganlarida, ularning ma’naviy diqqat-e’tibori xudbinona moddiyatchilikdan altruizm, ijtimoiy empatiya va ongli fuqarolik pozitsiyasiga tomon buriladi.

Yoshlik davri tabiatan chuqur ekzistensial tahlillar davridir. Shaxsiy o‘zlik, chekish va azob-uqubatlarning ma’nosi, erkinlik tabiati va hayotning o‘tkinchiligi haqidagi savollar ruhiy va ma’naviy yetuklik jarayonining ajralmas qismidir. Falsafiy yo‘l-yo‘riq bo‘lmagan taqdirda, bunday keskin ichki savollar kuchli ekzistensial xavotir, loqaydlik, begonalashish yoki nigilizmga olib kelishi mumkin.

Zamonaviy o‘quv dasturlarida falsafiy ta’lim sifatini oshirish va uning integratsiyasini kuchaytirish shunchaki akademik talab emas, balki jamiyatning strategik zaruriyatidir. Faqat falsafiy jihatdan asoslangan, ma’naviy jihatdan barqaror shaxslarni tarbiyalash orqali jamiyat donolik, o‘zaro hurmat va barqaror axloqiy taraqqiyotga asoslangan kelajakni kafolatlashi mumkin.

Xulosa. Yosh avlodning ma’naviy shakllanishini o‘zibo‘larchilik ijtimoiy oqimlarga yoki passiv media ta’siriga tashlab qo‘yish mumkin emas; u tizimli, maqsadli va yuqori darajadagi intellektual tarbiyani talab qiladi. Falsafiy bilimlar ushbu rivojlanish jarayonida ajralmas poydevor bo‘lib xizmat qiladi. Ratsional dunyoqarashni shakllantirish, tanqidiy va dialektik qobiliyatlarni charxlash, mustahkam axloqiy qadriyatlarni singdirish hamda ekzistensial muammolarga chuqur tushunchalar berish orqali falsafa yoshlik salohiyatini yetuk, ma’rifatli ma’naviyatga aylantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Ergashev I. va boshqalar. Milliy g‘oya: targ‘ibot texnologiyalari va atamalar lug‘ati. – Toshkent: “Akademiya” nashriyoti, 2007. – 352 b.
2. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2008. – 132 b.
3. Mavlonova R., Rahmonqulova N., Matnazarova K. Pedagogika. – Toshkent: “O‘qituvchi” nashriyoti, 2010. – 320 b.
4. Delors J. Learning: The Treasure Within. Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century. – Paris: UNESCO Publishing, 1996. – 266 p.
5. Castells M. The Power of Identity: The Information Age: Economy, Society, and Culture. Volume II. – Malden: Wiley-Blackwell, 2010. – 584 p.